بیرەوەرییەکانی "عەلی ئەکبەرخانی سەردار موقتەدیری سەنجابی"

ئەنوەر سوڵتانی

ئەم دێڕانەی خوارەوە بەشێکن لە بیرەوەرییەکانی "عەلی ئەکبەرخانی سەردار موقتەدیری سەنجابی"، کە دوکتۆر کەریمی سەنجابی برازای ڕێکی خستووە و لە ساڵی ۲۰۰۱ دا لە تاران بڵاوکراوەتەوە .
سەردار موقتەدیر، سەرەک هۆزی سەنجاوی، یەک لە سێ هۆزی مەزنی ناوچەی کرماشان (کەڵهور، سەنجابی، گۆران) بوو، کە لە ساڵانی شەڕی یەکەمی جیهانیدا خۆی و ئەندامانی عەشیرەتەکەی کەوتنە بەر هێرش و بۆمباردومانی بێ بەزەییانەی سوپاو فڕۆکە شەڕکەرەکانی بریتانیا. هۆی مەسەلەکەش لایەنگریکردنی سەنجابییەکان بوو لە بیرۆکەی "یەکێتی ئیسلامی" عوسمانییەکان و هاوپەیمانە ئەڵمانییەکانیان. لە ئەنجامدا، سەردار موقتەدیر، هۆزەکەی خۆی خستە گێژاوی شەڕێکی بێ سوودی بێ ئەنجام لەگەڵ سوپای ڕووس و ئینگلیز و لەژێر گوشاری ئەواندا مەجبوور بوو خاک و وڵاتەکەی بەجێ بهێڵێت و پەنا بباتە بەر هێزەکانی عوسمانی لە باشووری کوردستان و ئەو بەشەی دواتر بوو بە عیراق، کە ئەوانیش وەریان نەگرت!
سەردەمێک کە سەردار موقتەدیر دەچێتە عیراق (ساڵی ۱۹۱۸) سەردەمی دەستبەسەربوونی شێخ مەحموودی مەلیکە لە مووسڵ. ناوبراو لە ماوەی مانەوەیدا لە شارەکە چەندین جار دەچێتە چاوپێکەوتنی شێخی نەمر، یا ئەو ئیجازەی چاوپێکەوتنی سەردار موقتەدیر وەردەگرێت و دەچێتە مەنزڵەکەی.
هەڵسوکەوتی نالەباری ئەفسەرو بەرپرسانی سوپای عوسمانی لەگەڵ سەردارو هاوڕێکانی لەلایەک و جێ لێژبوون بە سوپای ئەڵمانی و تورک، کارێک دەکات کە سەردار بەبێ ئیجازەی ئەوان و بەدزیی عوسمانییەکانەوە لەگەڵ چەند هاوڕێییەکیدا بگەڕێتەوە ئێران و لە ڕێگەی پشدەرەوە بگاتە سەردەشت و لەوێوە بۆ بۆکان و ئینجا تیکانتەپەی هەوشار [تیکاب] و پاشان ئازەربایجان و تاران.
هاوڕێیانی سەردار موقتەدیر لەم سەفەرەدا بریتی بوون لە: حسین خانی سالار زەفەری برای، سلێمان خانی سالار موقتەدیری برازای، میرزا ئەبولقاسم لاهوتی کرماشانی، شاعیری شۆڕشگێڕی کورد- وەک پێشکار و موجاهیدێکی میللی، چەند کوێخازادەی سەنجابی، ئەفسەرێکی هەڵاتووی عوسمانی و ژمارەیەک سوارە، کە سەرجەمی هەمووان بەخۆیەوە گەیشتووەتە ٥٣ کەس .

مێژووی سەفەری سەردار موقتەدیر و هاوڕێکانی بە گوێرەی یاداشتەکان بەشێوەی خوارەوەیە: گەیشتنە ناو خاکی عوسمانی (عیراق) و لەڕاستیدا باشووری کوردستان: ١٦ی رەمەزانی ١٣٣٦ [تیرماه ١٢٩٧]، [جولای ١٩١٨].
گەڕانەوە و گەیشتنە تاران: ١٢ی رەبیعولئەوەلی ١٣٣٧ [٢٤/ ٣/ ١٢٩٧ی هەتاوی و دیسامبری ١٩١٨ی زاینی] .
بە گوێرەی لاپەڕەی ٦٢٩ ی بیرەوەرییەکان، ماوەی سەفەری گەڕانەوەی سەردار لە خاکی عوسمانییەوە بۆ ئێران چل ڕۆژ بووەو بەم پێیە، تێپەڕبوونی ئەو و هاوڕێکانی بەسەردەشت و بۆکان و تیکانتەپەی هەوشاردا، دەبێ لە ماوەی مانگی نۆڤەمبر و دیسامبری ١٩١٨ دا بووبێت .
مەسەلەی سەرنج ڕاکێش لە سەفەری سەردار موقتەدیردا، ئەوەیە کە میرزا ئەبولقاسم لاهوتی کرماشانی، شاعیری شۆڕشگێڕی کوردیش یەک لە هاوڕێیانی بووە. لاهوتی، کە دایکی لە هۆزی سەنجابی بوو و خۆیشی بۆ ماوەیەک لەناویاندا ژیابوو، لەو سەردەمە تایبەتەدا وەک پێشکارو بریکاری سەردار موقتەدیر، گەلێک ئەرکی سیاسی و کۆمەڵایەتی بۆ ڕاپەڕاندوەو بۆ نموونە لە شاری سنە پێوەندی بە ئەلمانیەکانەوە بۆ گرتووە .
یادداشتەکانی سەردار موقتەدیر نیشاندەری ئەوەن کە لاهوتی هەستێکی بەهێزی لایەنگری ئەڵمان و عوسمانی هەبووبێت و لە ماوەی مانەوەیاندا لە موسل و کەرکوک و هەولێر و سلێمانی هاتوچۆی کاربەدەستانی عوسمانی کردبێت، ئینجا لەو قۆناغەدا کە سەردار موقتەدیر بریاری گەڕانەوەی ئێرانی

دابێت، لاهوتی لێی جیابووبێتەوەو بە تەنیا لە عیراق بۆ ماوەیەک لەژێر حیمایەی عوسمانیدا ژیابێت. ئەم بەشەی یاداشتەکانی سەردار لەمەڕ لاهوتی، لە کتێبێکی مندا، کە لەمەڕ ژیان و بەرهەمەکانی لاهوتیم نووسیوە، شوێنێکی تایبەتی داگیر کردووە.

ئەوە هەڵبژاردەیەک لە یادداشتەکانی سەردار موقتەدیر لە گەڕانەوەی لە خاکی عوسمانییەوە بۆ ئێران و لە ڕاستیدا باشوور بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان:

"لای ئێوارە گەیشتنە گوندێک لە سەرەتای دۆڵی پشدەر، ئاوی چۆمی ئاڵتوون کۆپری بەم دۆڵەدا تێپەڕ دەبوو. بەناچار لەم گوندە دابەزین، ئاغای دێیەکە ناوی رەسول ئاغا بوو، جیاواز لە حاجی رەسوول ئاغای پشدەری، ئاغا و خاوەنی گوندەکە لە مالێ نەبوو. لای ئێوارە هاتەوە .
بەبێ هەواڵپرسی و موجامەلە لێی پرسین خەڵکی کوێن؟ گوتم ئێرانین. ئەمجارە پرسی موسڵمانن یا عەجەم؟ ......

لە پشدەرایەتی کەسێکی شارەزا بردینیە ماڵی عەباس ئاغای برای بچووکی حاجی رەسوول ئاغا، کە لەم دواییانەدا ببووە سەرۆکی کولل.

بەیانی ئەو ڕۆژە، سەعاتێک پێش نیوەڕۆ گەیشتینە سەردەشت. لەسەردەمی شەڕی جیهانی و هاتنی عوسمانییەکاندا نیوەی شارەکە بەناوی یارمەتی بۆ عەسکەری ئیسلام ڕووتابووەوە. ڕووسەکان لە شەڕی عوسمانیدا شارەکەیان کردبووە خۆڵەمێش و دوای ڕۆیشتنی ئەوانیش پشدەرییەکان دەستیان بەسەردا گرتبوو. سێ وڵاخمان بە سێ تمەن بەکرێ گرت لەوێوە هەتا بۆکان.

لای ئێوارە گەیشتینە گوندی حسێن ئاغا، یەک لە سەرەک هۆزانی گەورک. ناوی گوندەکە (نستان) بوو. لەوێ چووینە ماڵی عەلی ئاغا. ژنی عەلی ئاغا لە بەگزادەکانی عێلی گەورک و ئامۆزای عەلی ئاغا بوو. باوکی ئەو کابرایە چەند سال پێشتر بە یارمەتی خانانی موکری و سەرداری بۆکان بۆ ماوەیەک بوو بووە سەرۆکی ئەو لقەی عێلی گەورک .

بۆکان و موکری
نزیک ئێوارە گەیشتینە ماڵی مستەفا بەگی حاجی ئێلخانی. ماڵ و دەزگایەکی گەلێک باشی هەبوو، کاتێ چووینە ماڵەوە، کەسێکی شەست ساڵان بە جل وبەرگی ڕێکوپێک و خاوێنەوە، دار تەعلیمێک بەدەستەوە، کاتێ چاوی بە ئێمە کەوت، بە ویقارێکەوە وەستاو بانگی چەند کەسێکی کرد. جڵەوی وڵاخەکانیان گرتین. هەر ئەوەندەی دابەزین، ناوی منی پرسی، منیش بەبێ شاردنەوە، خۆم و سالار زەفەر و سالار موقتەدیرم پێ ناساند، بە گەرم وگوڕی وەریگرتین. هەتا بەردەرگای ژوورەکە لەگەڵمان هات و بە فەرموو فەرموو بردینیە ژوورەوە. کوڕێکی خوێن شیرینی بەژن و باڵا جوانی بیست ساڵان لەوێ وەستابوو. فەرمانی پێدا کەلوپەلەکانمان بێنن و لەناو یەکێ لە ژوورەکاندا دایان بنێن، هاوڕێکانیشمان لەو ژوورەدا دابمەزرێنن. بە شێوازی قسە لەگەڵ کردنیدا دەردەکەوت ئەو کەسە، کوڕی مستەفا بەگ بێت. دوای نیو سەعاتێک دوو کوڕی دیکەشی هاتنە لامان کە ناویان محەمەد بەگ و عەبدوڵڵا بەگ بوو. بەهۆی میهرەبانی نواندن و دڵپاکی حاجی ئێلخانی و کوڕەکانیەوە، زوویەک ماندوومان حەسایەوە. مستەفا بەگ ئەمری کرد بۆ بەیانی ڕۆژی دوایی حەمامەکەمان بۆ خاوێن و ئامادە بکەن. شەو، دەستێک نوێنی مومتازو خاوێنیان بۆ هەرکام لە ئێمە هێنا. سبەی ڕۆژهەڵات چووینە حەمام، کاتێ هاتینە دەر، بۆ بەرچایی، خواردنێکی تێروتەسەلیان بۆ هێنانین. هەرچەند هەوڵماندا پیش نانی نیوەڕۆ بەرەو بۆکان بکەوینە ڕێ، قبووڵی نەکرد، نانی نیوەڕۆمان خوارد ئینجا پێمان لەسەر ڕۆیشتن داگرت و ئیجازەی ڕۆیشتنمان وەرگرت. کەوتینەڕێ. هەر سێ کوڕەکەی تا فرسەخێک لەگەڵمان هاتن و بەڕێیان کردین. سوارێکیش هەتا بۆکان بووە ڕێنوێنمان.

نیو سەعاتێک لە شەو تێپەڕ ببوو، کە گەیشتینە شارۆچکەی بۆکان. کاتێ چووینە بەردەرگای عیمارەتی سەرداری بۆکان، دەنگی سازو ئاواز دەهات. کە چاویان بە ئێمە کەوت، سازو ئاوازیان راگرت .

سەردار خۆی لە ئەندەروونداا بوو، نۆکەرەکانی هاتنە پێشەوەو وڵاخەکانیان دایە دەست چەند کەسی جڵەودار و ئێمەشیان بردە ژوورێکی گەورەو خاوێن کە چەند کورسی و مێزێکی گەورەی تێدا بوو، سۆبەشیان بۆ پێکردین. عەلی خانی سەرداری بۆکان بە جلوبەرگی وەک بەرگی عەسکەرییەوە هاتەدەر. بەبێ ئەوەی کەسێک ئەومان پێ بناسێنێت، بە ڕوخسارو جلوبەرگیدا ناسیمانەوە. ئەویش ناوی ئێمەی لە پیاوەکەی حاجی ئێلخانی پرسیبوو. بە تێگەیشتوویی و ڕێزەوە وەریگرتین. کە چاییمان خواردەوە و گەرم داهاتین، بە منی گوت مەیلی خواردنەوەتان هەیە؟ وەڵامم دایەوە ڕەزای ئێوەمان دەوێت. بەزمێکی خۆشیان خستە ڕێ. بەراوردی میوانداریێتی، خولْق وخووی باش، دڵپاکی و ئازادیی ئێرە لەگەڵ مەجلیسی ناوچاوگرژ و ترسێنەری سوارئاغا و رەسوول ئاغامان کرد کە تێیدا برا لە برا دڵنیا نەبوو.

هەمان شەو، هەواڵیان بە مەحموود ئاغا کوڕە گەورەی حاجی محەمەد ئاغای حاجی ئێلخانی دیبوکری دابوو، کە زاوای سەردار بوو. سبەی پێش نیوەڕۆ مەحموود و حاجی بایز ئاغا و عەلی ئاغا، هەرسێ کوڕی حاجی ئیلخانی هاتنە چاوپێکەوتنمان. سالار ئەسعەدی خزمی مستەفا بەگیش هات. ئەو ڕۆژە و شەوی دووهەمیش لە ماڵی سەرداری بۆکان بووین. سەردار پێشنیاری کرد بچینە دیتنی حاجی محەمەد ئاغای ئیلخانی، گەورەی دێبوکرییان. منیش شەوقی چاوپێکەوتنیم هەبوو. لەکاتی ڕۆیشتندا، من و سالار زەفەر سواری کالیسکەی شەخسی سەردار بووین. هەر گەیشتینێ، حاجی بایز ئاغا و مەحموود ئاغا دوو سەد هەنگاو پێشتر لە ماڵەکەیان وەستابوون و چاوەڕوانی ئێمە بوون. بە پێیان کەوتنە پێشمان هەتا گەیشتینە ناو ماڵ. حاجی ئێلخانی لە دەرەوەی دیوەخان وەستابوو. دابەزین و زۆری ڕێز لێناین. نەمدەزانی ئەو ڕێزگرتنانە بۆ ئێمەیە یا بۆ سەرداری بۆکان تا ئەوەی لەناو ژوورەکەدا سەردار بۆ ئەنجامی کارێک چووە دەرەوەو گەڕایەوە؛ حاجی ئێلخانی هیچ لەبەری نەجووڵایەوە .
ناوبراو لەبەرانبەر سەردارو بەگزادەکانی تردا لە ڕادەبەدەر لە خۆبایی و خۆڕاگر بوو. وا دەردەکەوت کە تەمەنی حاجی ئێلخانی لە دەوروبەری حەفتاو پێنج و هەشتا سال بێت. نیو تاقە شاڵی سپی و سورمەیی لەپشت بەستبوو و نیوەی تاقەیەکی دیکەی لە هەمان شال بەدەوری سەرەوە بوو. جل وبەرگ و تەنانەت عەباکەی لە بەرەک بوو. روخسارێکی رەشتاڵە، باڵایەکی مام ناوەنجی، کەمەری باریک و سینگێکی هێندێ پانی هەبوو. دوای نانی نیوەڕۆ خواردن، شەویش هەر لەوێ ماینەوە. بۆ نانی نیوەڕۆی ڕۆژی دوایی میوانی مەحموود ئاغای کوڕە گەورەی حاجی ئێلخانی بووین .

بنەماڵەی حاجی ئێلخانی یەک لە ناودارترین و ڕووناکبیرترین بنەماڵە کوردەکانی ئێرانن، بەتایبەت حاجی بایز ئاغای کوڕی پیاوێکی خاوەن فەزیلەت، عەرەبیزان ئەدیب و فەقیە بوو. مەسەلەیەکی دیموکراتی هەبوو و مەرامی سەربەخۆیی حکوومەت و نەتەوەی کوردی هەبوو. بڕوای شەخسیی بریتی بوو لەوەی کە ئینگلیزەکان ئازادی دەدەنە گەلانی جیهان و بەتایبەت وەفا بەو بەڵێن و پەیمانە دەکەن کە لە بەغدا بە نوێنەرانی کوردیان داوە. من دژ بە بۆچوونەکەی وەستام و گوتم بەر لە هەموو شت ئینگلیزەکان لە دەرەوەی وڵاتی خۆیاندا ئازادیخوا نین و ئەوەندەی بتوانن ئازادیخواز و نیشتمانپەرست و خێرخوازی وڵاتانی تر، بەتایبەت وڵاتانی موستەعمەرە، سووک و بێ قیمەت و خانەنشین دەکەن. دووهەم ئەوەی کە پێشەوای ساڵح و خەڵکی بەغیرەتی کورد نابێ دێعایەی سەربەخۆیی بکەن و گیانی خۆیان لەو پێناوەدا بەخت بکەن، بەڵکوو دەبێ هەوڵی یەکگرتنەوە لەگەڵ ئەسل و بنەچەکی ئێرانیی خۆیان بدەن، حاجی بایز ئاغا لە بۆچوونەکانی من نارەحەت بوو و گوتی بۆ کورد، عەجەم یا عەرەب و تورک جیاوازییان نییە. وەڵامم دایەوەو گوتم ئەگەر خەڵکانی نەخوێندەوار و تێگەیشتوو وەک سوار ئاغا و رەسوول ئاغا- کە لەم سەفەرەدا ئێمەیان بە عەجەم دادەناو خوێنمانیان بەحەڵال دەزانی قسەی وا بکەن، قەیدی ناکات، بەڵام لە خەڵکی خوێندەوارو فازیل و مێژووزانی وەک ئێوە بە دوورە وا بیربیکەنەوە. لە قسەکانم هەلبەزییەوە و هەندێ قسەی سووکی بە ئێران و ئێرانییەکان گوت. منیش لە بەرانبەردا تووڕە بووم و

گوتم ئەم قسانەی ئێوە میراتی چەند سەد ساڵ دیعایەی سوڵتانەکانی ئالی عوسمان و شەڕ و دەمارگیریی ئایینی نێوان سوننە و شیعەیە کە ئێرانی موسڵمان بە عەجەم و رافزی دادەنێن. ئایا ئەوە کارێکی بەجێیە کە ئێوە من و سەدان هەزار کوردی ئێرانی بە عەجەم دادەنێن هەر لەبەر ئەوەی سوننی نین، لە کاتێکدا خۆتان، کە بەگوێرەی قسەی عەرەبان عەجەمی تەواون، بە غیرە عەجەم و غەیرە ئێرانی دائەنێن؟

دەمەقاڵەی من و حاجی بایزئاغا لە دەوروبەری نیوەشەودا کێشایە کێشەو قسەی پیس و ناحەز، بەشێوەیەک کە حاجی بایزئاغا گوتی ئەگەر لە ماڵی خۆمدا میوان نەبوایەی، بە شێوەیەکی تر لەگەڵت دەجووڵامەوە و ئەگەر نەمتوانیانە بتکوژم، ئەوا خۆمم دەکوشت. ئامادەبووانی مەجلیسەکە کەوتنە نێوان و هەردوولامان بێدەنگ بووین، بەڵام حاجی بایز ئاغا بە تەواوەتی دڵی لێمان ئێشا. ئەو شەوە هەتا بەیانی نەخەوتم، لەلایەکەوە نارەحەت بووم کە بۆچی خانەخۆییەکی وا باشم رەنجاندوەو لەلایەکی ترەوە بیرم لەوە دەکردەوە کە خوایە ئەوە چ سەرلێشێواوی و لە ڕێگالادانێکە تووشی ئێمەی گەلی کورد هاتووە بەشێوەیەک کە ئەسل و بنەچەکی خۆمان لەبیرکردوە و لە خۆمان نامۆ بووین، کەوتووینەتە داوی بارودۆخی عەشیرەتی و پاشاگەردانی و شوانیەتی و خورافەی دەمارگیریی ئایینی خۆمان و ئینجا عەرەب و عەجەم و تورک بەهۆکاری داماویی خۆمان دەزانین.

سبەی ڕۆژ بۆ نانی نیوەڕۆ لە ماڵی مەحموود ئاغا بووین .

دوای نانی نیوەڕۆ بەگوێرەی بانگهێشتنی سالار [سەردار] ئەسعەد لای عەسر چووینە ماڵی ئەوان. لە ڕاستیدا میواندارییەکی برادەرانەی شایانی کردین. ئەو شەوەو نیوەڕۆی ڕۆژی دوای ئەو لەوێ ماینەوە، بەڵام حاجی بایز ئاغا بەهۆی دلئێشاینەوە لە من، بەر لە نیوەڕۆ گەڕایەوە ماڵی خۆیان. لای عەسر لەگەل سەرداری بۆکان و مەحموود ئاغاو عەلی ئاغا –کوڕانی حاجی ئێلخانی و سالار [سەردار] ئەسعەد گەڕاینەوە بۆکان و شەو لە ماڵی سەردار ماینەوە. ئەو شەوە، کاتی خەو، کە خانان و بەگزادەکان لەگەل سەردار ڕۆیشتن و ئێمە لە مەنزڵی خۆمان ماینەوە، یەکێ لە خزمانی عەلی ئاغا هات و بانگی سمایل خانی موجاهیدی کرد. وا دەرکەوت کە عەلی ئاغا لای وابووە ئێمە بەهۆی کوشت وبڕ و تاڵان و تەنگژەی ناو خاکی عوسمانیەوە مەسرەفی ڕێگامان پێ نەمابێت و ئاتاج بین؛ بۆیە پێنج سەد تمەنی بۆ ناردبووین. گەرچی کارێکی مرۆڤانەی کردبوو، بەڵام ئەم کارە بۆ ئێمە زۆر ناخۆش بوو و من لە عارەقی خەجاڵەتیدا نقوم بووم و بە سوپاسەوە پارەکەم دایە دواوە. ڕۆژی دوایی کاتی خۆرهەڵات سێ ئێسترمان لە چەرچیەکی خەڵکی سلێمانی کە لە بۆکان کرێکەشی دەکرد، بەکرێ گرت و ئامادەی ڕۆیشتن بووین. سەردارو هەموو بەگزادان بۆ بەڕێ کردنی ئێمە سوار بوون. هەرچەند تکامان کرد قەبوڵیان نەکردو تا نیو فرسەخ لە دەرەوەی شارۆچکەکە لەگەڵمان هاتن .
لەگەل سەردارو بەگزادەکان خواحافیزیمان کرد....

مەنزڵی دواییمان ماڵی قۆچ بەگ لەسەر ڕێگای تیکان تەپە بوو. عەلی خان دوو سواری شارەزای لەگەل ناردبووین. لای عەسر گەیشتینە ئەوێ. [قۆچ بەگ] کە ئاگادار کرابووەوە لە بۆکان چەند شەو مابووینەوەو میواندارییەکی زۆر کرابووین، زۆری میوانداری کردین. پێویست بە خۆناساندن نەبوو، ڕێزی زۆری لێ گرتین و بۆ نیوەڕۆ فەرمانی ئامادەکردنی خواردنی حازری دا .
دام و دەزگای ئەو لە هی خانانی موکری بەڕێ وجێتر بوو. دەیانگوت دە برای هەیە و ساڵێک پێش ئەوە یەک لە براکانی لە شەڕ لەگەل هەندێکی تر لە ئاغاواتی موکریدا کوژرابوو. قۆچ بەگ پیاوێکی ڕێکوپێک و دەوڵەمەند بوو، بەڵام ناوی وا دەرکردبوو کە بەهۆی تەماع و لەچەرییەوە زۆربەی براکانی ڕووی لێوەردەگێرن.

مەنزڵی دواترمان ماڵی جانگیرخان یەکی تر لە ئاغاواتی موکری بوو، لە پێنج یا شەش فرسەخی شوێنەکە.
من ئەوم راستەوخۆ دەناسی، لەبەرئەوەی لەسەردەمی شەڕی مەشروتەخوازیدا هاوڕێ لەگەل

سالارولدەولە هاتبوونە کرماشان. داوام لەم قۆچ بەگ کرد سوارێکی شارەزامان تا ماڵی ئەو لەگەڵدا بنێرێت. گوتی دوو ڕۆژ پێشتر نامەیەکی بۆ نووسیوەو بڕیارە ئەمڕۆ بێتە ئێرە. لای ڕۆژئاوا جانگیزخانیش هات و شەو لە ماڵی قۆچ بەگ ماینەوە. بەیانی ڕۆژی دواتر لەگەڵ جانگیرخان کەوتینە ڕێ. دوای دوو فرسەخ ڕێگا پێوان، گەیشتینە گوندی یەک لە براکانی قۆچ بەگ. جەختیان کرد دابەزین بۆ نانی نیوەڕۆ، بەڵام لەبەر ئەوەی تا ماڵی جانگیرخان زیاد لە شەش سەعات ڕێگە بوو، ناچار بووین پێشنیارەکە بدەینە دواوە.

ئینجا گەیشتینە گوندی یەکێکیتر لە براکانی قۆچ بەگ. خۆی هاتە پێشەوەو بە ئیسراری زۆر دابەزاندین. ئەو برای هەرە بچووکی قۆچ بەگ، ناسراو بە خانی [خانە]، بوو و ناوبانگی میوانداری دەرکردبوو. لە ڕێگا پێش ئەوەی بگەینە ماڵەکەی، جانگیرخان دەیگوت شتێکی نەگونجاوە خانە ئیجازە بدات بەبێ نانی شەو یا نیوەڕۆ لە ماڵی بێینە دەرەوە. نانێکی نیوەڕمان خواردو بە ئیسراری زۆر ئینجازەی ڕۆیشتنمان وەرگرت.

لای بانگی شێوان گەیشتینە ماڵی جانگیرخان. بارودۆخی ئەندەروونی و بیروونییەکەی بێ عەیب بوو. هەموو فەرشی دیوەخانەکەی، فەرشی چاکی ئەراکی بوون، کە لە سەردەمی هاوڕێیەتی سالارولدەولەدا بە تاڵان لە دەوروبەری مەلایر و سولتان ئاباد (ئەراک) کەوتبووە چنگی، شەو لەوێ ماینەوەو ڕۆژی دواتر هاوڕێ لەگەڵ شارەزایەک بەرەو هەوشاری ئازەربایجان کەوتینە ڕ.

ڕووداوی ماڵی سەردار ئەفشار

دوای دوو سەعات گەیشتینە ڕووبارێکی بچووک، کە سوارە شارەزاکەمان گوتی سنووری نێوان موکریان و ئازەربایجانە. لەوێ دابەزین، دەست ودەموچاومان شۆرد. جلوبەرگی کوردیمان داکەندو هەموومان بەرگی موجاهیدیمان کردەبەر، لای نیوەڕۆ چووینە ناو یەکێ لە یەکەمین گوندەکانی عێلی هەوشار. چوونی ئێمە هاوکات بوو لەگەڵ شەڕی نێوان ئەو بەشەی هۆزی هەوشار لەگەڵ هۆزێکی کورد بەناوی کەڵهوڕ. ئەم کەلوڕانە ٥٠٠ بنەماڵەیەک بوون کە نازانرێ کەی هاتوونەتە ئەو ناوچەیە، چەند ڕۆژ پێش هاتنی ئێمە سەرۆکەکەیان ناسراو بە ئیلخانی بە دە دوانزە سوارەوە دەچێتە سەر گوندێکی هەوشارو چەند جووت گا بە تاڵان دێنیت. سەرۆکی ئەو ئەفشارانە کەسێک بوو بەناوی کەریم خان و کوڕەکەشی فەریدوون خان بوو- کە بە ئازایەتی ناوی دەرکردبوو. ئەوان لە دزیی کەڵوڕەکان ئاگادار دەکردینەوەو بە چەند سوارێکەوە دەکەوتە شوێن تاڵانچییەکان. لە پێکدادانێکدا ئێلخانی خۆی دەکوژن کە سەرۆکیان بوو و ماڵە بەتاڵانچووەکەش وەردەگرنەوە. کەلوڕ دوای ئەم شکستە، پەنا دەبەنە بەر هۆزی گەڵباخی و مەندەمی و دوو سەد سواری گەڵباخی دێنە یاریدەیان. لەم کاتەدا ئەفشارەکان لەترسی هێرشی گەڵباخی، خەڵکیان لەسەر هەموو بەرزاییەکان دانابوو و چووبوونە مەتەرێزەوە .

چووینە ماڵی کەریم خان. پیاوێکی قسەخۆش و خۆش مەشرەب. لە ڕوخسار و هەڵسووکەوتی کوڕەکەی واتە فەرەیدون خان دەردەکەوت کە بانگەوازی ئازایەتیەکەی ڕاست بێت. بەهۆێجار لەگەڵ یەکتردا بە ترکی دەدوان. شەو لەوێ ماینەوە و بە میهرەبانی و دڵپاکی میوانداریيان کردین. تکامان لە کەریم خان کرد بۆ ڕۆژی دوایی کەسێکی شارەزامان تا تیکان تەپە [تیکاب] لەگەڵدا بنێرێت. لێی پرسین ئایا لەوێ دەچنە ماڵی سەردار ئەفشار یا لەناو گوندەکە مەنزلڕ دەگرن. گوتم هەڵبەت دەچینە ماڵی سەردار. گوتی بڕواناکەم ڕێگەتان بدات. لە گوندی کەریم خانەوە تا تیکان تەپە چوار فرسەخ ڕێگا بوو.

نیو سەعات دوای نیوەڕۆ گەیشتینە بەر دەرگای عیمارەتی سەردار ئەفشار لە دەرەوەی گوندەکە. چوار ساڵ بوو خەریکی دروستکردنی ئەو عیمارەتە بوو. ئیقبال لەشکری تەورێزیشی لەگەڵدا بوو .

وەرگیراو و وەرگێڕاو لە:

علی اکبر خان سردار مقتدر سنجابی،
"ایل سنجابی و مجاهدت ملی ایران- خاترات علی اکبر خان سردار مقتدر سنجابی."
تحریر و تحشیه: دکتر کریم سنجابی،
چاپ شیراز، تهران ۱۳۸۰ (۲۰۰۱)
لاپەڕە ۵۹۲-۶۱۲
فارسی